

ODKRITJE SPOMINSKE PLOŠČE DR. PHIL. TINETU DEBELJAKU
22. JUNIJ, 1995

V Škofji Loki smo dočakali zaželjen in lep dogodek: odkritje in blagoslov spominske plošče našemu rojaku, književniku, prevajalcu in literarnemu zgodovinarju, dr. phil. Tinetu Debeljaku.

Ime Tineta Debeljaka je poznavalcem predvojnega kulturnega življenja dobro znano, saj je s svojim literarnim uredniškim delom pomembno sodeloval pri bogatenju kulturnega življenja v naši prestolnici. Po umiku v emigracijo pa je v zavesti osebne in domovinske tragedije svoje kulturno delo še bolj intenzivno nadaljeval vse do smrti v daljni Argentini.

Rojstna domovina pa je ime Tineta Debeljaka do nedavnega zavestno in hote zamolčevala, kvečjemu ga je povezovala z izdajstvom. Tine Debeljak pa svoje domovine ni pozabil. Povezanost z njo je ohranjal z literarnim delom v daljni Argentini in »ob Srebrni reki je zrastle mala Slovenija, kulturno enakovredna matični« (Janko Moder).

Povezanost z domačim krajem je Tine Debeljak izpričal z literarnim darilom svojemu mestu ob tisočletnici prve omembe mesta Škofja Loka. V daljni Argentini je leta 1973 v založbi »Slovenske kulturne akcije« izšla knjiga »Moja rast« avtorja Ivana Dolenca.

Klasični filolog, prof. Ivan Dolenc, domačinom poznan kot Jamnikov profesor iz Sopotnice, je bil posebej poštenje in dobrota. Vseeno si je s predvojnimi in medvojnimi ravnateljevanjem na novomeški gimnaziji, razumljivo v skladu z osebnimi etičnimi načeli, »prislužil« po vojni nekaj let zapora. Po vrnitvi na prostost je opisal svojo »rast«

od bosonovega pastirja na domu do študenta na Dunaju, gimnazijskega profesorja in ravnatelja, stenografa dunajskega in beograjskega parlamenta ter prve slovenske vlade, poveljnega zapornika in pomočnika svojemu bratu pri kmetovanju na domu. Rokopis je poslal prijatelju Tinetu Debeljaku v Argentino, in z izdajo knjige »Moja rast« domačina prof. Ivana Dolenca so se škofjeloški rojaki po svetu v letu 1973 pridružili praznovanju naše tisočletnice.

Poleg izdaje te biografske knjige je za naše mesto pomembno še naslednje delo Tineta Debeljaka:

– leta 1936 je priredil in postavil na odre našo domačo literarno znamenitost »Velikonočni pasijon« kapucina p. Romualda;

– bil je med glavnimi sodelavci zbornika »Škofja Loka in njen okraj« (1936), kjer je objavil dva članka: »Škofjeloška pasijonska procesija in razvoj pasijonskih iger sploh« in »Kulturni delavci Loškega okolja v preteklosti in sedaj«;

– bil je med pobudniki in ustanovitelji našega Muzejskega društva, iz katerega je nastal naš sedanji Loški muzej;

– bil je član »ceha loških profesorjev«, imenovanega tudi »loški cunft«, ki je v svojem času bogatil kulturno življenje našega mesta;

– v emigraciji je napisal več zgodb s skupnim naslovom »Črni Kamnitnik«, ki so povezovale naše mesto z njegovim delovnim mestom v Argentini.

Ker je ime Tineta Debeljaka mlajšim manj znano, svoje je opravil tudi petdesetletni molk, je prav, da na kratko predstavim njegovo življenjsko pot.

Tine Debeljak je bil rojen 27. aprila 1903 v trgovski družini, v Jamnikovi hiši v nekdanji Nunski ulici, kjer je bilo enajst otrok: trije fantje in osem deklet. Rojstna hiša stoji neposredno pod uršulinsko cerkvijo in samostanom, od tod njegov prijateljski nadimek Jamnikov Tinko s Podnun. Po petletni loški šoli je šel v Škofove zavode v Šentvid. Zatem se je vpisal na slavistiko v Ljubljani, kjer je opravil dva semestra. Šolanje je na stroške staršev nadaljeval v Pragi, diplomiral pa je v Ljubljani leta 1927. Študijsko delo je nadaljeval v Krakovu in postal na tamkajšnji univerzi lektor za slovenski jezik. Vrnil se je v Ljubljano in pričel z literarnim, uredniškim in društvenim delom, ki ga je opravljal vse do odhoda v emigracijo 5. maja 1945. Prek taborišč v Vetrinju, Lienzu in Riccioneju je julija 1945 došel v Rim in tu ostal tri leta. Sodeloval je pri Krekovi akciji za os-

krbo slovenskih beguncev. Leta 1948 je na dan sv. Jožefa z ladjo odpotoval v Buenos Aires, kjer se mu je ob koncu leta 1954 pridružila še družina iz Slovenije: žena Vera, sin Tine ter hčerki Marjeta in Jožejka. Tam je živel s svojo družino do smrti 20. januarja 1989.

Odkritje spominske plošče je bilo 22. junija 1995 z naslednjim sporedom:

– ob 18. uri spominska sv. maša, so-maševanje je vodil kanonik in prelat g. Melhior Golob,

– ob 19. uri odkritje in blagoslov spominske plošče na rojstni hiši, slavnostna govornika: pisatelj, g. Zorko Simičič ter pesnik in prevajalec, prof. Janko Moder,

– ob 20. uri srečanje domačih in prijateljev dr. phil. Tineta Debeljaka v hotelu Alpetour.

V bogoslužnem nagovoru v župnijski cerkvi sv. Jakoba je dolgoletni škofje-

Dr. Tine Debeljak
(z vabila ob odkritju spominske plošče,
narisal Janez Plestenjak)

V TEJ HIŠI JE BIL
27. IV. 1903
ROJEN

DR. PHIL.

TINE DEBELJAK

KNJIŽEVNIK
PREVAJALEC
LITERARNI ZGODOVINAR

UMRL
V BUENOS AIRESU
20. I. 1989

POSTAVILA
OBČINA ŠKOFJA LOKA
1995

Spominska plošča na rojstni hiši v Blaževi
ulici (z vabila)

loški župnik in dekan, kanonik in prelat, g. Melhior Golob, predstavil rodovino slavljence Tineta Debeljaka ter poudaril, da je globoko verna številna družina dala slovenskemu narodu poštenega in pokončnega človeka.

V glasbenem delu mašne daritve so solisti Veronika Fink – Menvielle, Marko Fink in prof. Marko Bajuk ob spremljavi organista Toneta Potočnika prvič izvedli odlomke iz Requiema skladatelja Jožeta Trošta. Delo je komponirano na odlomke iz »Črne maše za pobite Slovence« Tineta Debeljaka.

Po maši je, zaradi slabega vremena, del slovesnosti še naprej potekal v župnijski cerkvi sv. Jakoba.

V kratkem recitalu smo slišali odlomke iz značilnih del Tineta Debeljaka:

– »*Gledam, o gledam pred seboj naše mesto*«, odlomek iz priložnostne pesmi ob otvoritvi nove Ljudske šole v Škofji Loki;

– »*Martin Fierro*«, odlomek slovenskega prevoda argentinskega epa;

– »*Sequentia sancti evangelii Mathei*«, odlomek iz »*Velike črne maše za pobite Slovence*«;

– »*Payador v pampi*«, odlomek iz pesniške zbirke »*Poljub*«, ki jo je avtor posvetil ženi Veri in družini, ko je živel sam v tujini.

Med posameznimi recitacijami so se vpletali nastopi instrumentalnih solistov, celovit glasbeni okvir pa je dal Cerkevni komorni pevski zbor Cecilije Kobal pod vodstvom organista in zborovodje Antona Prosenca.

Po kratkem pozdravnem nagovoru predstavnika pripravljalnega odbora sta spregovorila slavnostna govornika, pisatelj g. Zorko Simčič ter pesnik in prevajalec prof. Janko Moder. (Njuna govora objavljamo v nadaljevanju v celoti.) S tem je bil končan program v cerkvi in zbrani smo se preselili pred Jamnikovo hišo.

Pred slavljencevo hišo je najprej spregovoril škofjeloški župan, dipl. ing. Igor

Draksler. Poudaril je, da z odkritjem spominske plošče prekinjamo molk in simbolično delno poravnavamo dolg zaslužnemu škofjeloškemu rojaku, dr. phil. Tinetu Debeljaku. Odkrito ploščo je nato blagoslovil g. Melhior Golob. S pesmijo »*Oj hišica očetova*« je slovesnost pred hišo zaključil Cerkevni komorni pevski zbor Cecilije Kobal iz domače župnije sv. Jakoba pod vodstvom organista in zborovodje g. Andreja Prosenca.

Srečanje, ki je sledilo v restavraciji hotela Alpetour, je bilo namenjeno zahvali vsem, ki so pri slovesnosti sodelovali. Naj bo enaka zahvala izrečena imenovanim tudi v pričujočem zapisu:

Slavnostnemu pridigarju, kanoniku in prelatu g. Melhiorju Golobu, slavnostnima govornikoma, pisatelju g. Zorku Simčiču ter pesniku in prevajalcu prof. Janku Moderu, glasbenim izvajalcem: sopranistki Veroniki Fink – Menvielle, baritonistoma Marku Finku in prof. Marku Bajuku, organistu prof. Tonetu Potočniku, Cerkevni komornemu pevskemu zboru Cecilije Kobal in zborovodji g. Antonu Proseni, mladima instrumentalistoma, kitaristu Luki Veharju in flavtistki Anji Ivanušič, recitatorjema Juretu Svovljšaku in Janezu Žaklju – vnuku Tineta Debeljaka – in povezovalki ge. Saši Pivk.

Zahvalo je treba izreči še neimenovanemu občanu iz najstarejšega dela mesta za dragoceno pomoč.

Sponzorski dar je prispevalo podjetje »Loka« iz Škofje Loke. Tiskarska dela pa je opravil g. Jakob Čuk.

Spominsko ploščo je zasnoval in oblikoval prof. Janez Močnik iz Cerklj, izdelalo pa Kamnoseštvo Mravlja iz Hottavelj.

Portret slavljence je delo znanega škofjeloškega portretista, g. Janeza Plestenjaka. Na srečanju ga je župan izročil Tinetu Debeljaku ml. s prošnjo, da ga prenese v Argentino in izroči slavljencevi vdovi, ge. Veri Remec – Debeljak.

Zaključno besedo tega družabnega srečanja je imel slavljencev sin, Tine Debeljak ml., ki je na slovesnost pripotoval iz Argentine. Pristrčno se je zahvalil vsem, predvsem Občini Škofja Loka in županu Igorju Drakslerju, pripravljalnemu odboru te slovesnosti in posameznikom, ki so karkoli prispevali k slovesnosti.

V prijetnem pogovoru z Debeljakovimi, slavljencevimi sorodniki, sopotniki Tineta Debeljaka, znanimi osebnostmi iz kulturnega ter političnega življenja in domačini je potekel lep večer v gostoljubnem hotelu Alpetour v Škofji Loki.

Za pripravjalni odbor: *Franc Rupar, dipl. ing.*

Slavnostna nagovora ob odkritju spominske plošče:

Zorko Simčič

Mož, ki je pel ob bregovih tujih rek

»Ob rekah babilonskih smo sedeli in jokali spominjajoč se Siona...«

(Ps 137)

»Izgnanstvo, ki mi je naloženo, mi je v čas; pasti s pravičnimi, je zaviljiva usoda.«

(Dante).

Spoštovani, zbrani pred rojstno hišo enega velikih sinov Škofje Loke, da počastimo njegov spomin.

Tine Debeljak.

V naši literarni zgodovini bo ostal kot v domovini in po svetu znan prevajalec, predvsem pa kot pesnik, avtor *Velike črne maše za pobite Slovence*, posvečene tragediji našega naroda za časa druge svetovne vojne in revolucije. Toda Tine Debeljak je pisal tudi druge pesmi in iz srca so mu privreli verzi ravno tudi o njegovi Škofji Loki. Ne samo da je nikdar ni pozabil, vedno se je je spominjal,

tolikokrat o njej govoril, sanjal o njej, ko je, kakor некоč Judje v izgnanstvu, sedel ob bregovih tujih rek...

Ko so me zaprosili, naj bi kot nekdo, ki je v emigraciji dolga leta sodeloval s Tinetom Debeljakom, spregovoril nekaj besed, sem pomislil, kako je pravzaprav paradoks: o tem našem pesniku, kritiku, literarnem zgodovinarju je do leta 1990 slišalo več Argentinecev, pa tudi Poljakov, Italijanov, Slovakov, Hrvatov kakor pa... lastnih rojakov v domovini. Bila so pač leta nasilja in – molka.

Spoznal sem ga v Ljubljani kmalu po izbruhu druge svetovne vojne. Bil je urednik Doma in sveta ter kulturni urednik Slovenca in že takrat je bil znan kot prodoren literarni zgodovinar, pa tudi prevajalec. Ko danes gledamo njegov opus, vidimo da obsega prevode poljskih in drugih slovanskih pesnikov in pisateljev pa Dantejevo Divino Komedijo in vrsto prevedenih del vse do argentinskega narodnega epa, do Fernandezovega Martina Fierra. Predvsem mu je bil blizu seveda ravno Dante, tudi on некоč begunec, izgnanec. Neki dantolog je o Danteju, političnem emigrantu, napisal, da je njegova oseba *»za vse čase in narode simbol in zgled tistim, ki morajo tavati po svetu in domovino v srcu, a zunaj njenih meja.«* Ni čudno, če je Debeljaku Dante bil vse kaj več kot pa samo *»altissimo poeta«*...

Škofja Loka je lahko ponosna na svojega sina. Ne samo zato, ker je bil znan po svetu, bil član te ali one pariške akademije, častni član *»martinfierrrovcev«* v Argentini ali član svetovnega PEN-kluba – ampak ker je bil zvest sin svojega naroda in ponosen meščan svojega rojstnega mesta.

Bil sem z njim leto dni v Rimu, kasneje ga srečaval v Trstu, potem pa z njim skozi dolga desetletja sodeloval, ko je prav on bil duša slovenskega kulturnega življenja v argentinski diaspori. Na dolgo bi lahko govoril o njegovem delu, ven-

dar bi se danes in tukaj rajši ustavil ob njem kot plodnem ustvarjalcu. A niti to ne bi bila njegova največja odlika. To je bil dober človek in to je bil pokončen človek, ki je – kamorkoli že je prišel – prinašal s seboj življenje. Nove zamisli, načrte. Vedno in povsod je sejal življenje. Navduševal je mlade pesnike in pisatelje – ne mislim zdaj samo na Balantiča ves čas, tudi v tujih okoljih, budil smisel za kulturo, pri tem pa ostajal zvest svojim koreninam, zvest pa tudi svoji poti v izgnanstvo. Tudi zanj je namreč veljalo, kar je zase napisal Dante: *»Zapustil boš vse, kar ti je najljubše, in to je prva strelica iz loka izgnanstva.«* Ob vsej grenkobi eksila pa se ni predajal samopomilovanju, tej skušnjavi slehernega izgnanca. Študiral je, delal je, garal. Gojil je prijateljstvo z ljudmi najrazličnejših narodnosti, da so le bili prijatelji našega naroda. Ves čas se je predajal misli, da bo ravno besedna umetnost lahko svetu prinesla mir, ko je – prvi, ki je napisal zgodovino naše revolucije – bil vendar ves čas za spravo v našem narodu. Res pa, da za spravo na podlagi resnice.

Tine Debeljak. Z Dantejem bi lahko pel: *»Taval sem kot romar okrog, kažoč proti svoji volji rano svoje usode, ki je bila ranjenemu dodeljena po krivici...«* Taval je okrog po svetu, dokler ni omagal, dokler ni omahnil in obležal v – tuji zemlji. Njegov grob leži tam daleč sredi argentinske pampe. In vendar... tudi o njem bi se dalo reči, kar je dejala žena nekega drugega našega pesnika, Mirka Kunčiča, ki je prav tako umrl v emigraciji: *»Moj mož ni nikdar živel v tujini. On je samo umrl v tujini...«*

Tako je bilo s Tinetom Debeljakom. Njegova misel je vedno bila sredi teh dolin, sredi tega starega častitljivega in čudovitega mesta, sredi domačih ljudi. Tu v Škofji Loki, ki je doživela toliko trpljenja, saj so ga trije totalitarizmi tega stoletja prinesli v polni meri...

Dolga desetletja je živel v begunstvu,

kjer morda res ni bilo treba trpeti lakote, kjer pa je tudi njega težila lakota po domovini. Tudi on je vedel, *»da najbednejši na svetu so oni, ki hitajoč v emigraciji, ne morejo drugače nazaj v domovino, kakor v sanjah,«* in vendar je ponosno znal zapeti z besedami istega velikega Florentinca: *»L'esilio, che m'è dato, onor mi tengo.«* – *»Izgnanstvo, ki mi je naloženo, imam za čast«,* kajti *»pasti s pravičnimi je zavidljiva usoda«*. Pri vsem tem pa je imel eno samo veliko željo: vrniti se v svojo **svobodno** domovino, spet videti svojo Škofjo Loko.

Ni mu bilo dano.

In vendar se vrača... in vendar se je vrnil.

Romar. Iz Ljubljane v Celovec, potem pa vse doli do Rima... Pa tudi ko je hodil po Dantejevih sledovih... Verona, Forlì, Rimini, Ravena... In nato pot preko morja... Romar. Pa je tudi on, kot nekoč Odisej, ki je videl mnoga mesta, ostal pa zvest edinole svoji rodni Itaki, tudi on, Tine Debeljak, ohranjal sredi svojega srca svoje rojstno mesto.

Danes – po petdesetih letih odhoda v izgnanstvo – odkrivamo spominsko ploščo temu sinu velikega mesta, kajti samo veliko mesto lahko rodi tako velike sinove, pa čeprav po številu prebivalstva ni veliko. Naj bo ta plošča v spomin na človeka, ki je bil ponosen na svoj rod in na svoj rojstni kraj, naj bo tudi zgled zlasti mladim rodovom, zgled zvestobe, zgled delavnosti pa tudi pripravljenosti za resnico trpeti.

Tine Debeljak. – Slava njegovemu spominu!

*

Janko Moder

Ob odkritju spominske plošče Tinetu Debeljaku
(22. junija 1995 na rojstni hiši v Škofji Loki)

Dragi prijatelji, spoštovani Ločani, sodrodniki, bližnji in daljni rojaki književ-

nika, prevajalca in literarnega zgodovinarja Tineta Debeljaka! Pred nekaj minutami smo si ob koncu maše še enkrat segli v roke ter si obljubili mir in prijateljstvo.

Ite, missa est! Maša je končana, še ena taka črna maša, o, da bi bila že ena zadnjih! In zdaj bomo šli lahko v miru in prijateljstvu domov, ker nismo na Balkanu in ne v Čečeniji, ker smo v častitljivem kulturnem starem mestu Škofji Loki, kjer svojim zaslužnim sinovom postavljajo spominske plošče v spoštljivi hvaležnosti za njihov prispevek domu in svetu.

Spominjam se, da je bilo včasih znamenje prijaznega kraja, prijazne hiše lastovičje gnezdo pod kapom. Spominske plošče zaslužnim ljudem so danes kakor nekdanja lastovičja gnezda: mestom in vsem dajejo pečat kulturnosti, prijaznosti, znamenje dobrih, miroljubnih ljudi, kamor človek rad pride, kjer se lahko dobro počuti.

Razšli se bomo torej po eni tolažilnih in vse dobro obetajočih črnih maš, navsezadnje, upam in trdno pričakujem, dokončno brez strahu, da se nam in našim otrokom ne ponovi kaj takega, kar se je nam in našim staršem zgodilo in dogajalo zadnjih sto let, vse odkar so se v Evropi naselili socialni in ideološki nemiri.

Če je boj – po mnenju starogrškega filozofa Heraklita – od nekdanj kralj in vladar življenja, se mu je v novejšem času z nezmanjšano silovitostjo in brutalnostjo pridružila revolucija kot kraljica in vladarica, da družno diktirata svetu in ga mesarita.

Revolucija v Rusiji 1905, balkanske vojne, prva svetovna vojna, sovjetska revolucija, razpad Avstro-Ogrske, ideološke zaostritve: komunizem v Sovjetski zvezi z bojevitim, nestrpnim programom revolucionarne osvojitve vsega sveta, nastanek fašizma v Italiji, nastanek in razmah nacizma v Nemčiji z nenasit-

nim, surovim pohlepom po vsestranski oblasti pod soncem...

V to smo bili rojeni, obsojeni na življenje v tem. Tudi marsikdo od vas, dragi Ločani, tudi vaš rojak Tine Debeljak, zaradi katerega smo se danes tukaj zbrali. Ker imate njegovo življenje in zlasti sadove njegovega dela za rodno Škofjo Loko lepo popisane v vabilu, jih ne bom ponavljal, temveč se bom dotaknil le nekaterih trenutkov, ko so se najine poti srečale in srečevale.

Na šentviški Jegličevi gimnaziji v Škofjih zavodih sem ga ravno zamudil. Maturiral je leta 1922, takrat še kot Valentin Debeljak, in odšel v Ljubljano študirat na filozofsko fakulteto, v zavodskih Domačih vajah pa nam je zapustil prve sadove svoje mladostne muze, izvirne in prevedene, da smo jih prebirali, se pri njih učili in se navduševali za podobno literarno delo.

Ko sem se leta 1933 speljal tudi jaz in se pridružil že kar veliki družini jegličevcev, smo na srečanjih in izletih radi prepevali himno: *»Zavodi beli kot labodi blešče se v soncu sred polja«*, ki nam jo je zložil naš današnji slavljenec Jamnikov Tine, kakor se je takrat podpisal, uglasbil pa Matija Tomc, saj je bilo v nji med drugim rečeno: *»Tako na rodna tla prižeti... to himno hočemo izpeti s prisego, da vsak povsod izkleše slovenskega moža.«*

Tine Debeljak je medtem že diplomiral iz slavistike, se za povrh študijsko razgledal po Pragi in Krakovu ter pripravil doktorat, bil eno leto (1931) sourednik revije Dom in svet in se uveljavil kot slovenski pesnik. Pri svojih tridesetih letih je bil že toliko opažen v slovenski kulturi, da je bil ob tedanji diktaturi v Sloveniji ne le nezaželen, celo več: oblast se je takih pokončnih mož bala, zato je moral kazensko v pregnanstvo, za suplenta v Nikšić v Črni gori.

Tisti čas sem bil sam hišni muc pri tedanjem časopisu Slovenec in ko je ne-

pričakovano umrl Lojze Golobič, tednji urednik kulturne rubrike, sem bil v časovni stiski resen kandidat za njegovega naslednika tudi jaz, dokler se niso spomnili Tineta Debeljaka in ga s tem rešili iz Nikšića. Tako so se najine poti pred šestdesetimi leti prvokrat povsem neposredno srečale in sva nadaljnjih deset let zares tesno in prijateljsko sodelovala.

Kot urednik je bil izrecno strpen, širok, očetovski, naj bo pri Slovencu, naj bo pri Domu in svetu, ki ga je po krizi tik pred vojno znova prevzel. Literarna zgodovina mu je doslej v marsičem delala in naredila krivico, ker ga je potiskala in potisnila med ideološko ozke ali celo zastarele. Njegovi sodelavci smo ga gledali in videli drugače. Res ni bil pretiran modernist, rajši domačijsko domoljuben in predvsem svobodoljuben, še na misel pa mu ni prišlo, da bi koga utesnjeval ali gledal na njegovo literarno delo skozi naočnike stranke, kuhinje ali literarne teorije. Spoštoval je predvsem delo in nam ga povsod omogočal.

Tako je na primer ob neki priložnosti sprejel ponudbo pesnika in novelista Ivana Čampe in mene, da mu vsak po en dan na teden napolniva podlistek s svojimi izvirnimi prispevki. Vem, da sva pogodbo z velikim ognjem potrdila, vem pa tudi, da pa je nisva posebno dolgo zdržala.

Ko je Hitler surovo pometal Gorenjsko in Štajersko in zatrl vse možnosti za slovensko kulturo, smo v Ljubljani s Tinčkom vred, tako smo mu namreč takrat rekli, vedeli, da nam bije zadnja ura. Kdor ljudem zatira kulturo, naj bo domačin ali tujec, jih obsoja na smrt. Ker je bil Italijan v tem začasno za spoznanje manj rigorozen od Nemca, smo se v zasedeni Ljubljani s podvojeno močjo lotili kulturnega dela. Vsaka beseda, zapisana v slovenščini, je tedaj pomenila za slovenstvo uspeh in vsaka knjiga, izdana v tako imenovani Ljubljanski po-

krajini in skrivaj prenesena na gorenjsko in štajersko stran, poroštvo več, da okupatorska strupena zima ni dokončna.

Zato smo se zbirali, tudi ob Tinetu Debeljaku, in delali. Med vojno ni bilo ne časa ne volje za stilizme in artizme, ne možnosti za dotlejšnje strankarske in podobne delitve in zdrahe. Vsem nam je šlo za življenje, zato smo bili mahoma vsi Slovenci eno – vsi proti okupatorju – nekako podobno, kakor smo se pred štirimi leti mahoma vsi odločili za osamosvojitve. Vsako posplošeno podtikanje kolaboracije je laž in s tem nehumana in človeka nevedna žalitev. K taki barbarski propagandi se morejo ponižati in poniževati le hlapčevske duše z balkanskimi geni, ki jim je vrhovna zapovednica ideologija in zadnji cilj surova oblast. Ko sem se nekoč v zgodnjih petdesetih letih pogovarjal z Borisom Zitherlom, tedanjim ministrom za kulturo, tudi vašim rojakom, o povojni trdi roki, me je vprašal: »Kako bi pa bilo, če bi bili zmagali vaši?« Kaj smo Slovenci res tako nevarno na robu Balkana, da sta za nas samo obe skrajni možnosti?

Spominjam se, kako otroško se je Tinček Debeljak med vojno veselil vsakega drobnega namiga na slovensko svobodno prihodnost, pretihotapljenega skozi strogo cenzuro, na primer: »Vsa književnost, nastala v obdobju, za katero nekateri razglašajo brezpogojni kulturni molk, nima samo svete naloge vezati kontinuiteto s slovenskim leposlovnim ustvarjanjem prejšnjih dob ter tako vzdrževati svetli plamenček kulturnega delovanja iz roda v rod, iz lepih dob v čase tegobe in smrti, iz dni vriskajočih polnih grl v čase pridušenega jecljanja, temveč ima tudi dolžnost to duhovno dediščino dopolnjevati, organsko razvijati in jo pripravljeni za izrazito novih razmer in novega duha, ki veje v nas in čez nas.« Jasneje o vriskajočih novih razmerah in o tedanjem pridušenem jecljanju med

okupacijo, vojno in revolucijo ni bilo mogoče govoriti.

Spominjam se, kako domiselno in poznavalsko je znal Tinček Debeljak sredi najhujše slovenske kalvarije, ko smo že vsi obupavali nad življenjem, najti pesem ali pesnitev, zlasti iz poljske, češke in ruske književnosti, s katero nam je znova vtil poguma za nadaljnje vztrajanje in upanje, da še ni vseh dni konec.

Ena takih odločilnih Debeljakovih potez je bila posebej odmevna med vojno. Čeprav ni bil romanist, se je domislil Dantejeve *Divine commedie* in ob prevodu svojega strica Jožeta Debeveca znova prevedel in objavil nekaj spevov *Pekla*. Simbolni pomen pekla je bil tedaj več ko zgovoren, hkrati pa cenzura po svoje ni mogla prepovedati svojega vrhunskega klasika Danteja.

Take in podobne Tinetove medvojne iskricice so bile obenem tihe, slovenske, kulturne zmage, ki so se mirno merile s tedanjimi poštenimi partizanskimi boji z okupatorjem na bojiščih, pa hkrati kresovi v naših srcih in veliki koraki svobodi nasproti.

Tak je bil Tinček Debeljak med vojno, takega se spominjam, tak je širše zaslužen za slovenstvo: pokončen slovenski pesnik, pisatelj, prevajalec, kulturni zgodovinar in znanstvenik predvsem pa človek, humanist, živo nasprotje nasilja, ki se je začelo tedaj po sovjetskem stalinovskem in partijskem zgledu z nezadržno močjo uveljavljati tudi med Slovenci. Bolj ko se je svetovna vojna bližala koncu, bolj se je zaostrovala notranja bratovska morija, dokler se nista državljanska vojna in revolucija z vso neizprosnostjo dokončno strgali z verige in s povojnim obračunavanjem v resnici ustvarili pekel, kakor se je že nekaj časa napovedoval po najbolj črnih slutnjah in predvidevanjih.

Tine Debeljak je bil ena od velikih žrtev vojne. Ne samo, da mu je nemirni predvojni in vojni čas onemogočal spro-

šeno izrabo talentov in pridnosti, s katero bi bil že od svojega štiridesetega leta lahko v normalnih razmerah dosegel veliko več, kakor je, temveč ga je strup razhujskanosti primoral, da se je na vrhu svojih moči, ko bi bilo povsem naravno in pravično, da bi se kot soustvarjalec svobode pridružil vrisokajočim množicam, ki so se veselile konca vojne, moral odločiti za umik, kakor se je takrat odločilo na desettisoče Slovencev.

Pametnejši in močnejši odneha, so si tedaj mislile te množice, treba nam je samo prečakati nekaj tednov, da se prekipele balkanske strasti revolucije in državljanske vojne unesejo, potem se bomo lahko vrnili v mirno domače sožitje. Pa je bila strupena ideologija in razhujskanost močnejša, bližja današnjemu Balkanu, kakor so računali. Pognala je Tineta Debeljaka in cvet inteligence, pa tudi na tisoče preprostih ljudi iz ene nesreče v drugo, iz domovine v tujino, iz smrti v smrt in še danes zakrknjeno in brezumno zaslepljeno vztraja v nestrpnosti, kakor jo kot nesmrtno svarilo poznamo iz starogrške zgodovine o Antigoni in padlem bratu Polinejku, ki ga oblast ni dovolila pokopati. Tudi Grčija je namreč na Balkanu in tudi pri nas nekateri po vsej sili vztrajajo na Balkanu ne glede na svojo in narodnostno škodo, čeprav v neposredni bližini vidimo, kaj lahko namesto mirnega sožitja povzroči slepa strast, saj je še pred nekaj leti le za las manjkalo, da nas ni spričo take miselnosti potegnilo v peklenski kotel Balkana in Čečenije.

Tine Debeljak ni bil eden takih zaslepljenec. Kot lastovka, ki ne prenese ostre zime, se je umaknil na jug, vendar to ni bil samoljuben beg, temveč tragedija in katastrofa, kakor jih poznamo iz svetopisemskega egiptovskega suženjstva in iz babilonskega pregnanstva Ampak Tine Debeljak se je tudi v novih, nemogočih razmerah zavedal svoje duhovne moči in dolžnosti do soljudi. Kot prerok

Jeremija je zapel v suženjstvu in ga s pesniško besedo ter kulturnim in organizacijskim delom pomagal prenašati. Še več, slovenske naselbine v Argentini so ravno po zaslugi Tineta Debeljaka in njemu podobnih požrtvovalnih ljudi ustvarile v argentinski kulturni puščavi čudež, da je zacvetela in ob Srebrni reki zrasla mala Slovenija, kulturno enakovredna matični.

Tine Debeljak je tam – kot ptič feniks – znova zapel mladostno in obenem zrelo in sam izdal štiri pesniške zbirke, od vsenarodne *Velike črne maše za pobite Slovence* do povsem zasebnega *Poljuba*. Podobno mojstrstvo je pokazal zlasti v vrhunskih delih, ki jih je prevedel, ob že omenjenem Dantejevem *Peklu* (1959), začetem že doma, in ob *Žalosti zmagoslavja* (1970), antologiji poljske medvojnje lirike, predvsem veliki argentinski narodni ep Joséja Fernández *Martin Fierro* (1970), s čimer se je – kot »patriarh slovenske emigracijske literature« – v imenu vseh argentinskih Slovencev kulturno oddolžil novi domovini za gostoljubnost in razumevanje.

To je le nekaj glavnih naslovov Debeljakovega knjižnega dela, nepregledno in dostikrat še bolj nevhvaležno in izčrpavajoče pa je bilo njegovo organizacijsko, mentorsko, uredniško in podobno delo doma in v tujini, zato ni nič čudnega, če mu je srce opešalo, še preden se je ob novi pomladi v domovini mogel vrniti domov, v Ljubljano in v svoj prvotni dom v Škofjo Loko pod nune.

Priznam, da sem si dolga leta srčno želel srečati se z njim, pa mi ni bilo dano, zato sem še posebej vesel, da se ga je rodno mesto, za katero je tako vneto delal doma in v izseljenstvu, spomnilo in se mu danes spoštljivo poklanja z javnim priznanjem. Tako so vsaj v eni slovenski celici računi kulturno poravnani.

S tem je pregled mojih dosedanjih srečanj s prijateljem Tinetom Debeljakom končan. Z današnjim dnevom prehaja v galerijo velikih, zaslužnih sinov slovenske matere in slovenska kulturna in literarna zgodovina ga bo posledaj lahko objektivneje strokovno ocenjevala. In ravno tu se po igri naključij moja pot po šestdesetih letih znova srečuje z njegovo: spominska plošča Tinetu Debeljaku je kakor lastovka, znanilka otoplitve in pomladi, ki se je vrnila pod rodni krov, in bo posledaj kot ponosno in prijazno znamenje Debeljakovega doma, njegove domačije, rojakom in vsemu svetu pričala ne le o njem in njegovih zaslugah za Slovenijo, temveč tudi o prijaznem mestu in njegovih meščanih, ki se ga hvaležno spominjajo. Dragi Ločani, veseli in srečni sem, da sem se smel tudi jaz udeležiti te slovesnosti. Hvala vam tudi v imenu Jamnikovega Tinčka spod nun! Hvala!

*

Kratka predstavitev obeh govornikov:

Zorko Simčič

Zorko Simčič (r. 1921, Maribor), dramatik, pisatelj, pesnik in publicist. Že kot študent je leta 1942 za roman **PREBUJENJE** prejel Prešernovo nagrado mesta Ljubljane. Pred odhodom v emigracijo (1945) je izšla v domovini tudi zbirka satir **TRAGEDIJA STOLETJA**. V emigraciji je izdal vrsto knjig, med njimi novelo **ČLOVEK NA OBEH STRANEH STENE**, drami **ZGODAJ DOPOLNJENA MLADOST** in **TAKO DOLGI MESEC AVGUST**, ter **TRIJE MUZIKANTJE** ali **POVRATEK LEPE VIDE**. Med besedili, pisanimi za mladino, izstopa **ČAROVNIK ZAČARANE MLADINE**.

Že po prehodu Slovenije v demokracijo so izšli ponatisi knjig **ČLOVEK NA OBEH STRANEH STENE** (nagrada Prešernovega sklada), **ODHOJENE STOPINJE**, v kateri je poleg **ZGODAJ DOPOLNJENE MLADOSTI** tudi izbor krajše proze ter esejslike. Pred kratkim je izšel tudi ponatis **TREH MUZIKANTOV** ter ljudska igra **KRST PRI SAVICI**.

Janko Moder

Zorko Simčič

Podpisani **Janko Moder**, Pražakova 20, 61000 Ljubljana, Slovenija, s tem potrjujem, da sem bil 8. maja 1914 v Dolu pri Ljubljani rojen kot Janez Moder in da sem se kot šolarček na mamino željo preimenoval v Janka, kar mi na stara leta pride prav zlasti pri podpisovanju. Iz članka o dr. Tinetu Debeljaku je deloma razvidna tudi moja življenjska pot do osvoboditve. Takratni uvod v prehod (ali po novem tranzicijo) sem premeditiral v priporu in zaporu, k državnim ali kakšnim podobnim jaslim pa iz pedagoških razlogov tudi pozneje rajši nisem bil pripuščen. Spominjam se, kako sem v petdesetletnem prehajanju kar nekajkrat beračil za službo (med drugim sem

nekoč z velikimi očmi prebral tudi razpis za zame nedosežno vodilno delovno mesto v loškem muzeju), pa smel biti deležen le trdega prevajalskega kruha. Ker sem pa tudi to možnost sprejel z ljubeznijo, se lahko mirne duše oziram na polstoletno delo. Tudi misli tujih avtorjev so namreč opravile svoj del mojega poslanstva, da smo – hvala Bogu – še zmeraj na prehodu (tranziciji), ki napoveduje možnost izboljšanja, in še nismo v rajju, za kamor smo bili planirani. Meni je to ljubo, ker nam ves čas narekuje nove in nove domače naloge. Za naprej, za nazaj. Tudi v duhu Prešernovih idej.

Janko Moder